

IL - KARNIVAL LI NIFTAKAR FL - IMGHODDI

Paul Portelli

Fl-imghoddi l-Maltin kienu jghixu differenti m'illum. Il-hajja kienet timxi pass aktar bil-mod u aktar kwieta. In-nies kienet tqattaghha ix-xoghol. il-knisja u d-dar. Ma kienx hawn "socials", "coffee mornings", "parties" u televiżjoni. Għalhekk meta tasal xi festa, kienu jistennewha bil-herqa. Il-karnival kien wiehed mill-festi prinċipali.

Il-Ballijiet u l-Parata

Kien jibda bil-"Govedi Gras" li jaħbat il-Hamis. Filghaxija kienu jsiru l-ballijiet f'Il-Borża u l-Casino Maltese, niftakar li bil-kbir u l-aqwa. Kien ikunhemm ukoll taċ-ċivil u tal-Każini tal-Baned, bħal King's Own u La Valette. Izda dawn kienu għall-membri u l-familjari biss. Tal-Borża kien l-aktar wiehed magħruf, mhux għall-ballijiet biss, izda wkoll għall-ilbies sabih u ikel tajjeb. Kienet tiddendel purtiera kbira wara l-kolonna b'dawl qawwi warajha. Kienet tingabar folla kbira ta' nies quddiemhom u quddiem il-Casino Maltese biex jaraw il-membri deħlin bil-kostumi mill-isbaħ jew bl-"evening dress". Fuq il-kostum, l-irġiel kienu jkunu bil-"coat", "muffler" u kappell, u in-nisa bil-kowtijiet tal-"fur" lussużi.

Is-Sibt filghodu kienet issir il-parata. Waħda li nniftakar sewwa rajtha quddiem is-suq fi triq Merkanti. Kienhemm tfaġġ libsin ta' kavallieri jew torok, f'idejhom xwabel miżbugħin lewn il-fidda jizfnu u jħabbtuhom ma' xulxin, filwaqt li jiffurmaw ċirku li f'nofsu kien ikunhemm tifla dritta dritta liebsa aħmar u abjad simbolu ta' Malta. Magħhom kien ikunhemm xi tlieta jew erba' rġiel, min jiddiregħom u min jofroq il-folla.

It-Terrimaxka

Ma nistgħux ma nsemmux il-famuża terrimaxka. (korruzzjoni tal-kelma terra magica) Din kienet tallegra ħafna fil-jiem tal-karnival u tokkupa post importanti ħafna fil-festi karnivaleski. Hasra li mgħadhiex tintuża; nixtieq nappella lill-Kumitat tal-Karnival biex jekk għad baqa' minnhom, din terġa' tiegħu postha. Kienet speċi ta' pjanu fuq karrettun. Fil-manek tiegħu kien ikunhemm ħolqa tal-ħadid f'kull naħa u ċinga wiesgħa xi żewġ pulzieri marbuta magħhom; raġel bil-kostum kien jiġbed il-karrettun billi jgħaddi din il-gilda minn fuq spgalltu għal fuq sidru. Ohrajn kbar kienu jingibdu minn ħmar jew pony. Uħud kienu elaborati ħafna fid-disinn, bil-figurini għoljin xi tnax il-pulzier (pied) iduru bil-mera warajhom biex jidhru doppji. Il-mużika kienet tiġi minn ċilindru tal-metall idur ġewwa, kollu snien. Bejn wiehed u ieħor kien idoqq minn tmienja sa tnax il-ton differenti, bit-tango, Charlston, kanzunetti Naplitani u miżika minn opri...mużika popolari tal-mument. Raġel bil-plattina f'idu jiġbor xi sitt ħabbiet jew sold minn-nies ta' madwaru, jew jixhtuomlu mill-gallarijiet. Dan kien ikunhemm liebes il-kostum, ġeneralment ta' buffu (clown). Qabel kien jagħmel xi ftit gabir-joli jew idur ċirku fuq saqajh.

Ilbies jew Kostumi

Is-Sibt kien isir il-matine' għat-tfal fit-Teatru Rjal u fit-Teatru Manoel; wara' l-gwerra fil-Palazz. Kienet issir kompetizzjoni bil-premjijiet għall-aħjar kostumi. It-tfal kienu jiċċelebraw u jagħmlu l-parti tagħhom. L-ilbies kien ivarja ħafna fil-karnival. Kien hawn min jilbes semplici, biċċa drapp imgeżwra miegħu u xi żarbun kbir ta' missieru jew ommu; il-wieċ kien ukun imċappas bin-nigrufum jew bil-karti kuluriti tat-tajr miblulin bl-ilma. Ohrajn b'xi kostum ta' tork, baħri, pulizija, Robin Hood, Tom Mix (popolari ħafna dawk iż-żminijiet), Charlie Chaplin, żingara jew "fairy". Xi ftit kienu jilbsu tassew sabiħ u elaborat, bħal tal-muskettieri, Skoċċiżi, Royal Guards, re jew reġina. Il-bniet jilbsu wkoll ta' Shirley Temple (li kienet furja dak iż-żmien), pupa, sinjura bil-krinolin, parrocca bajda u nokkli twal jew xi artista taċ-ċine jew "talkies" li kien għadu jibda dak iż-żmien. Dawn il-kostumi ta' l-aħħar kienu jqumu l-flus għax kienu jkunu magħmulin mill-bellus, ħarir, bizzilel, eċċ.... Missieri kien diletant ħafna, u kien jagħmilli kostum kull sena, iżda jien ma kontx niddeletta.

Hadd il-Karnival u l-Isfilata tal-Karrijiet

Il-Hadd għal ħabta tas-sagħtejn u nofs kienet tibda l-isfilata minn Strada Rjali (Republic Street), iduru għal Triq San Kristofru (Triq Kristofru ta' dak iż-żmien), u jitilgħu Triq il-Merkanti. Baned ta' rħula bil-kostum idoqqu quddiem diversi karrijiet. Dawn kienu magħmulin minn diletanti, pero' bis-sengħa. Il-karrijiet kienu trakkijiet bl-armar fuqhom, b'xaqq ċkejken quddiem kemm jara jsuq ix-xufier, u quddiemu jimxi raġel biex jiggwidah fil-kantunieri; biċċiet minnhom kienu tassew kbar u bit-tbatija jduru. Raġel ieħor b'lasta twila jimxi ukoll quddiem il-karru biex jgħolli l-"wires" tat-telefon u ta' l-elettriku. Mhux l-ewwel darba li xi karru kien ikisser xi purtella ta' xi gallarija jew figura ta' karru tħalli rasha jew idha warajha. Wieħed mill-isbaħ karrijiet li rajt kien fl-1938 jew 1939. Kien jikkonsisti f'gagħga kbira kwadra, ħadra, irġiel libsin ta' aghsafir b'ilwien differnti, jaqbzu minn fuq lasta għall-oħra. Kien meraviljuż u kien fih ħafna xogħol. Bħala karrijiet kien ikunhemm grotteski bil-kumpanija tagħhom, tar-reklami u ta' l-istudenti. Dawn ta' l-aħħar kien ikollhom kostumi elaborati mill-isbaħ, b'ħafna antaċċol; i zigarelli u bizzilel, ħarir, bellus, eċċ. .. Kienu joħolqu ħafna allegrija permezz ta' ċuqlajti, sfafar u bziezaq, waqt li jwaddbu perlini, kosbor u rollijiet tal-karti kuluriti. Minn dawn il-kumpaniji kien ikunhemm minn tlieta sa ħamsa. Għadni nagħraf ħafna minnhom, illum avukati, tobba u periti... Minn tar-reklami niftakar fost l-oħrajn taż-żebgħa Brolac, tal-ħalib Dutch Baby bit-tfajliet libsin ta' Dutch Girls. Ta' l-Ovaltine l-istess, libsin lewn orango b'kappell bil-barnuż abjad; il-bott kien ikun kbir, wieqaf, tista' ssejjaħlu tank. Bħala reklami kienu jwaddbu bottijiet replika, imma żgħar. Kien ikun hawn oħrajn satiriċi u politiċi. Billi dawn ta' l-aħħar gie li qanqlu l-inkwiet, gew projbiti, pero' niftakar xi wieħed x'aktarx tal-'39. Fuq trakk b' mejda kbira, kienhemm Hitler, Mussolini u Chamberlain, bil-globu.

tad-dinja warajhom u jilgħabu l-karti.

Il-karrijiet tal-kumpaniji kienu jinżlu minn Strada Rjali, jieqfu quddiem il-palazz, jagħmlu żifna malajr fl-"enclosure" tal-pjazza tal-Main Guard, jerggħu jirkbu u jkomplu mexjin. Nhar it-Tnejn kien imħolli għal dawn il-kumpaniji biex jagħmlu ż-żifniet tagħhom għall-premjijiet u l-pożizzjoni. F'dan il-jum, apparti mit-trakkijiet tar-reklami, tal-kumpaniji u taż-żfin, u xi erba' taż-żuffjett, ftit li xejn kien ikunhemm attivita' oħra.

Karrozzini

Fl-isfilata kienu jieħdu sehem karrozzini mzejna. X'uħud minnhom kienu jneħħulhom is-saqaf u kien ikollhom kartellun biex jindikaw x'ikunu jirrapprezentaw. Per eżempju xi Xalata Nhar l-Imnarja kien ikun fihom xi erba' rgħiel bil-kitarri u xi fniek imdendla, fliexken ta' l-inbid, x'aktarx ilma kulurit, u tazzi f'idejhom. Libsin bis-sidrija u qliezet kollha rqajja u berrit-ta f'rashom. Kien ikunhemm ukoll karrettuni komuni ta' dak iż-żmien li fuqhom generalment kien ikunhemm familji. Ir-raġel isuq iż-żiemel jew il-bagħal imzejjen. Il-mara tirkeb wara saqajha mdendlin, bl-għonnella jew libsa tipikament kampanjola bit-tfal magħha. Minnhom kien hawn ukoll taż-żuffjett. Niftakar karrettun minnhom tiela' minn Strada Merkanti, quddiem il-Liceo, żewġ irgħiel libsin ta' għarus u għarusa tant qalgħu suttar li niżlu jiġru u habtu għal dawk li kienu qed jissuttawhom. F'idejhom kellhom tarbija tač-čraret, li mnalla ma kienetx ta' veru! Sfortunatament l-issuttar gie li kien isir b'oggetti iebsin u jweggħu, u tispicča bis-serjeta'.

L-aħħar Jum

It-Tlieta, l-aħħar gurnata tal-karnival, kienet tibda aktar kmieni fis-sagħtejn, u donnu kien ikunhemm aktar parteċipanti, pero' l-aktar li kienu jkunu mistennija xi wħud magħrufin għaž-żuffjett. Isimhom kien sinonimu mal-karnival ta' dawk iż-żminijiet, u fost l-anzjani għadhom jissemmew sa'llum. Il-Manina l-aqwa wieħed fosthom. Miegħu kien ikunhemm Pawlu l-Bugie, ċensu ič-čemmeč i žaru. Dawn kienu jikru karrozzin, jilbsu tomna u surtun, u bl-umbrellel f'idejhom biex jilqgħu il-kwantita' kbira ta' ssuttar. F'kemm ili ngħid, din l;-umbrella kienet tispivčča qafas. Suttar biz-zkuk tal-pastard, kabočči, laring immuffat, bajd jinten seba' pesti, patata, pastizzi, u wkoll xi perlini u kosbor (čičri kulurit miksi bil-gelu). Quddiem is-suq ukoll jissuttawhom bil-mazzit u z-zalzett. Mingħir il-Manina, il-karnival kien ikun bla togħma. Malli n-nies kienet tilmħu gej kienet titlaq tigri għal warajh u jibda l-aqwa briju mač-čapčip i l-issuttar. Niftakar inčident meta kienhemm hu, Pawlu l-Bugie u č-čemmeč. Marru għand ħajjat, čertu Carbonaro, biex jirtukkhom ftit ta' feruti. Dan waħħlilhom il-ħajt ma' wiččhom bis-sekotin (adeživ popolari ta' dak iż-żmien), čappas kulur ta' zebgħa ħamra miegħu u ma' wiččhom, u nfaxxalhom rashom, dehra ta' Kursari wara dwell bis-skieken. Dawn ħarġu, rikbu karrozzin, iżda laħqu mxew biss mal-20 metru, u tal-karrozzin riedhom jinżlu, waqt li niftakru jgħidilhom "Inżlu għax se jkissruli l-karrozzin u joqtl;uni!" avolja offrewlu aktar milli kkurdaw. L-issuttar -kien

terribbli dak inhar; in-nies kienet armata tajjeb bl-"ammuni-
tion"!

F'incident ieħor niftakar kif beda l-laqam ta' Ghandi. Kien
bniedem ċajtier u ta' karattru ħelu iżda ma tantx kellu għaqal u
hekk baqa' sakemm miet, Alla jaħfirli. Dak iż-żmien kienhemm il-
kwistjonbi ta' l-indipendenza ta' l-Indja mal-gvern Ingliż.
Mahatma Ghandi kien simbolu ta' rezistenza passiva. Mela dan ir-
raġel qaxxar xagħru "close shave", libes nuċċali u geżwer liżar
miegħu. Kien jixbaħ perfettament lil-Ghandi ta' l-Indja. Dar
minn Triq Kristofru għal Triq Merkanti u f'ħin minnhom fetaħ il-
liżar! Qamet għagħa kbira il-pulizija arrestatu minnufih. Minn
dakinhar baqa' magħruf bħala Il-Ghandi. Kienhemm oħrajn
magħrufin in-konnessjoni mal-karnival. Lil-ċikku Balalu konna
nkantawlu "Ċikku Balalu, Ċikku Balalu, m'hawnx ieħor bħalu fit-
tlitt ijiem tral-Karnival!"

Intietef Oħrajn...

Fost oħrajn kienhemm ieħor magħruf bħala l-Konflu. Kien
jilbes qisu xi avukat; jitle' fuq waħda mill-egħjun tal-Main
Guard (Pjazza San Ġorġ) u jibda jaqra speċi ta' bandu, jew pro-
gramm elettorali. Botti għall-gvern tal-gurnata li se jneħhi t-
taxxi, ser iżid il-pagi, jintroduċi ġimgħa b'gurnata xogħol biss
u l-bqija ma tagħmel xejn (mhix xi haġa rari għax kien hemm
qagħad kbir) fost ċapċip kbir.

Kien hawn użanza jew xaqliba oħra fit-tlitt ijiem tal-
karnival, opposta għad-divertiment, magħrufda bħala l-velja.(*)
Wara li tispiċċa l-isfilata, għall-ħabta tal-ħamsa, kienet issir
siegħa adorazzjoni u priedka fil-parroċċi bħala tpattija għall-
offizi l-Alla li setgħu saru. Il-knejjes kienu jkunu ffullati.
Il-predikaturi magħzula kienu jkunu magħrufin u jiġbdu ħafna
nies. Kienet issir ukoll l-adorazzjoni. Fit-tlitt ijiem tal-
karnival ukoll, is-soċjeta' tal-M.U.S.E.U.M. kienu jiġbru lis-
subien u jeħduhom gurnata passigġata fil-kampanja, jagħtuhom xi
ħelu u xi santa. Lill-bniet kienu jieħdu ħsiebhom is-soċi nisa.
Anki s-sorijiet kienu jzommuhom, iżda ma kienux jorqdu hemm iż-
żgħar. It-tfal kienu jieħdu magħhom pakkett għaġin u tuffieħa
jew laringa. Izda t-tfajliet kienu jinżammu tlitt ijiem irtir
kontinwu, li fl-istess ħin kienet isservihom għall-vokazzjoniji-
et.

-----ooooooooo-----

Nota editorjali Il-Velja kienet laqgħa religjuża ta' talb
fil-knisja. Il-Veljuni kienu ballijiet maskarati fil-karnival.
